

Synodaalisella tyyllillä Kohti kolmannen vuosituhanen katolista kirkkoa

ALPO PENTTINEN

JOHDANTO

Koko roomalaiskatolisessa kirkossa parhaillaan käynnissä oleva *synodaalinen prosessi*¹ tarjoaa erinomaisen mahdollisuuden tutustua katolisen kirkon nykyiseen uudistumiskehitykseen laajemmaltikin. Katolisessa kirkossa tapahtuu tällä hetkellä paljon, liikettä on moniin suuntiin. Sitäkin tärkeämpää olisi koettaa päästä helppojen yksinkertaistusten tuolle puolen ja hahmottaa mahdollisimman selkeästi, mistä kirkon uudistumiskehityksessä sen oman itseymmärryksen mukaan on kyse.

Yritän tässä katsauksessa hahmotella yhden tulkinta-aihion katolisen kirkon ”fransiskaanisesta hetkestä”, joka ei suinkaan typisty istuvaan paaviin, vaikka juuri hän onkin kutsunut kirkon synodaaliselle tielle.² Tavoitteena ei ole tieteellinen monia näkökulmia erittelevä katsaus, vaan yhden tietoisesti katoliseen uskoon sitoutuneen ja mahdollisimman synteettisen näkökulman tarjoaminen meneillään olevaan prosessiin, joka koskettaa suurinta kristillistä kirkkokuntaa ja sen kautta koko ihmiskuntaa.³ Aloitan käsittelemällä sanan ”synodi” historiaa ja selvitän sen merkityksen nykyisen ”synodaalisuuden” käsitteen ymmärtämiseksi. Paavi Franciscuksen ehdotuksen mukaisesti määrittelen synodaali-

suuden käyttämällä tyylin käsitettä. Synodaalisen ”tyylin” opetteleminen on Franciscuksen mukaan katolisen kirkon tärkeimpiä tehtäviä kolmannella kristillisellä vuosituhanella. Innostus kauan odotettuun roomalaiskatolisen kirkon uudistumiseen on syystäkin ollut suurta, mutta kaiken innon keskellä ei sovi unohtaa, kuka on synodaali-

- 1 Ks. synodin virallinen kotisivu osoitteessa synod.va, josta löytyvät myös prosessin viralliset asiakirjat eri kielillä.
- 2 Yleisesti paavi Franciscuksesta ja katolisen kirkon ”fransiskaanisesta hetkestä”, ks. erityisesti Borghesi 2017; Faggioli 2020 ja Ivereigh 2019.
- 3 Tärkeimmät virikkeet tälle näkökulmalle olen saanut keskusteluissa Paavillisen Gregoriana-yliopiston fundamentaaliteologian laitoksen professorien kanssa sekä saman yliopiston lukuvuonna 2021–2022 tarjoamasta avoimesta kurssista ”Sinodo” e ”sinodalità”: approcci teologici. Olen tietoinen, että monet tämän katsauksen väitteet vaatisivat selitykseen oman artikkelinsa. Korkea abstraktiotaso auttaa näkemään katolisen kirkon nykyisen uudistumiskehityksen yleissuunnan selvemmin kuin tiettyihin yksityiskohtiin keskittyminen. Tavoitteena on siis nähdä metsä puulta.

lisen tien varsinainen *arkhēgos*, ”johdattaja”, ja mihin se lopultakin suuntautuu.⁴

”SYNODI”:

KÄSITEHISTORIALLISTIA HUOMIOITA

Piispainsynodi (Sinodo dei vescovi) on yksi Vatikaanin pysyvistä virastoista, jonka paavi Paavali VI perusti vuonna 1965 jatkamaan Vatikaanin toisen kirkolliskokouksen (1962–1965) perintöä. Muutaman vuoden välein piispainsynodi kutsuu piispoja eri puolilta maailmaa Vatikaaniin käsittelemään jotain ajankohtaista, kirkon elämää koskevaa kysymystä. Synodin tarkoituksena on pitää Rooman piispaa ajan tasalla siitä, mitä kirkossa tapahtuu, ja auttaa häntä hänen maailmanlaajuista kirkkoa koskevassa palvelutehtävässään. Neuvoa-antavan piispainsynodin jälkeen paavi yleensä julkaiseekin ”apostolisen kehotuskirjeen” koko katoliselle kirkolle.

Kuten paavi Franciscus totesi 50-vuotisjuhlapuheessaan piispainsynodin perustamisesta, ”synodi” ei ole vain kirkollinen hallintoväline vaan itse kirkko. ”Kirkko ja synodi ovat synonyymeja”, paavi lainasi kirkkoisä Johannes Khrysostomosta, ”koska kirkko ei ole muuta kuin Jumalan kansan ’yhdessä kulkemista’ historian teillä kohti Herraa Kristusta”.⁵ Franciscuksen mukaan ”synodaalisuus” onkin kirkon perustava ulottuvuus (dimensione costitutiva della Chiesa). Juuri kirkon synodaalisen perusluonteen elvyttäminen ja vahvistaminen on istuvan paavin mukaan yksi nykykirkon tärkeimmistä tehtävistä: ”Nimenomaan synodaalisuuden tie on se tie, jota Jumala odottaa kolmannen vuosituhannen kirkolta.”⁶

Synodi- ja synodaalisuus-käsitteiden taustalla ovat kreikan kielen sanat *syn* ja *odos*, jotka viittaavat ”yhdessä tiellä kulkemiseen” (*syn-odia*).⁷ ”Synodaalisuus” onkin aina määrittänyt kirkon itseymmärrystä, vaikka tässä abstraktissa muodossa termin historia on melko tuore. Edes konkreettisempi termi ”synodi” ei esiinny Uuden testamentin kirjoituksissa, vaikka ”yhdessä kulkemisen” teema on oleellinen kristilliselle ilmoituskäsitykselle. Erityisesti evankelista Luukas esittää koko Jeesuksen julkisen elämän yhtenä tiellä kulkemisena Galileasta Jerusalemiin (Luuk. 9:51–19:27), ja sieltä ristinkuoleman ja ylösnou-

semuksen kautta Isän luokse taivaaseen (Luuk. 9:28–24:53). Apokryfisessä Tuomaan teoissa viitataan Kristukseen varsinaisena *synodoksena*, ”matkakumppanina”, hänen opetuslapsilleen.

Yhdessä tiellä kulkemisen teema ohjaa myös Luukkaan esitystä Jeesus-liikkeen varhaisvaiheista Apostolien teoissa. Kristuksen Isän luota lähettämän Hengen voimassa Jeesukseen uskovat kokoontuvat yhteen ja lähtevät levittämään hyvää sanomaa ympäröivään maailmaan. Synodaalisuuden näkökulmasta erityishuomio kohdistuu Luukaan kertomukseen niin sanotusta Jerusalemin tai apostolien kokouksesta (synodista!), jossa Jeesuksen tien seuraajat ratkaisevat yhdessä heidän yhteisöään kohdanneen kysymyksen tukeutumalla apostolien arvovaltaan (Ap. t. 15; vrt. Gal. 2:1–10). Luukas vaikuttaa painottavan, että kristityt eli Jeesuksen *tielle* lähteneet (vrt. Ap. t. 9:2) kulkevat tuolla tiellä yhdessä, ja myös ratkaisevat kohtaamansa haasteet yhdessä. Apostolinen isä Ignatius Antiokialainen kutsuukin kaikkia kristittyjä ”matkakumppaneiksi” (*synodoi*), jotka kantavat yhdessä Jumalan ilosanomaa maailmaan (Ignatiuksen kirje Efesoksen kristityille 9:2).

Ensimmäisinä kristillisinä vuosisatoina vakiintui synodaalinen käytäntö paikallisissa kristillisissä yhteisöissä kokoontua tarvittaessa yhteen oman johtohenkilön tai piispan alaisuudessa käsittelemään esille nousseita opillisia, liturgisia

4 Selkeät teologiset suuntaviivat katolisen synodaalisuuden pohtimiselle antaa Kansainvälisen teologisen komission asiakirja *Synodality in the Life and Mission of the Church*. Kattavin bibliografia aiheesta löytyy teoksesta Battocchio & Repoli 2020. Katsauksen kaikki suomennokset ovat omiani, lukuun ottamatta lopun *Lumen gentium* -lainausta.

5 Franciscus 2015 (käytännön syistä paavilliset viittaukset ovat Vatikaanin internet-sivuille eikä Pyhän istuimen viralliseen *Acta Apostolicae Sedis* -julkaisusarjaan). Massimo Faggiolin mukaan tämä puhe on merkittävin kirkon synodaalisuutta käsittelevä paavillinen dokumentti (ks. Faggioli 2020, 19).

6 Ks. myös Coda 2018.

7 Ks. Semeraro 2020.

ja moraalisia kysymyksiä. Tällöin synodi-sana alkaa saada konkreettisen juridisen merkityksensä päätäntä- ja toimeenpanovaltaisena kirkollisena kokouksena. Latinalaisella kielialueella synodin synonyymiksi tulee *concilium*, ”konsiili”. Kristinuskon tultua Rooman valtakunnanuskonnoksi 300-luvun alussa hiippakunta- ja provinsiaalisynodien ohelle syntyi ekumeenisten synodien perinne, joissa käsiteltiin koko maailmanlaajaa kirkkoa koskevia kysymyksiä. Rooman piispalla apostoli Pietarin seuraajana on ollut kirkon synodaalisessa toiminnassa alusta alkaen erityisasema koko kirkon ykseyden takaajana.⁸

Rooman ja Konstantinopolin välirikon jälkeen lännen ja idän kirkot seurasivat erilaisia synodaalisia polkuja toisella kristillisellä vuosituhannella. Idän kirkossa korostettiin vahvemmin kaikkien piispojen kollegiaalisuutta ja jatkettiin tietoisemmin patristisen ajan synodaalisia käytäntöjä (niin pitkälle kuin se keisaropapismmin paineessa oli mahdollista). Lännessä puolestaan gregoriaaniset reformit ja kamppailu kirkon vapaudesta (*libertas Ecclesiae*) johtivat vastustamattomasti Rooman piispan (yksin)vallan kasvuun. Periaatteessa latinalaisessakin traditiossa päti varhaiskirkon synodaalinen perintö, jonka mukaan ”Quod omnes tangit ab omnibus tractari debet” (”Se, mikä koskee kaikkia, pitää myös kaikkien käsitellä”), mutta käytännössä paikalliskirkkojen itsemääräämisoikeus kaventui keskiajan myötä.

Protestanttisen reformaation myötä syntyneet kirkolliset yhteisöt kehittivät sittemmin uudenlaisia synodaalisuuden muotoja, joissa kirkon hierarkialla ja apostolisella jatkumolla (käytännössä piispanviralla) ei ollut yhtä keskeistä sijaa kuin varhaiskirkon perinteessä. Tridentiininen katolisuus puolestaan painotti entisestään kirkon hierarkkista luonnetta, jonka ymmärrettiin koostuvan kahdesta eri luokasta, papiston opettavasta (*Ecclesia docens*) ja tavallisten uskovien oppivasta kirkosta (*Ecclesia discens*). Toisen vuosituhannen ekklesiologinen pyramidimalli saavutti omanlaisensa huipentumisen Vatikaanin ensimmäisen kirkolliskokouksen määritelmässä Rooman paavin juridisesta ja opillisesta primaatista.⁹

Vatikaanin toisen kirkolliskokouksen käännettä edelsivät raamatulliset, patristiset ja litur-

giset uudistusliikkeet. Vatikaani II ammentaaakin olennaisen sisältönsä kristillisen ilmoituksen alkulähteistä. Sen lopulliset asiakirjat eivät suoranaisesti käsittele kirkon synodaalisuutta, mutta synodaalisuuden idea on keskeinen koko niiden hahmottelemalle kirkolliselle reformille. Ennen kaikkea kirkkokonstituutio *Lumen gentium* korostaa koko Jumalan pyhän kansan yhtäläistä arvoa kastettuina Jumalan lapsina. Pyhän Hengen lahjoittama erehtymättömyyden armolahja kuuluu koko uskovien joukolle, josta käsin se kohoaa kirkon piispojen lausuttavaksi ja suojeltavaksi. Hengen voitelema koko Jumalan pyhä kansa ei voi erehtyä *in credendo*, ”uskonasioissa”. Kirkkoa määrittelevä lähetystehtävä koskee yhtä lailla koko Jumalan kansaa, ei vain sen vihittyjä viranhaltijoita. Kaikki kastetut ovat yhtä lailla kutsuttuja pyhyyteen, *Lumen gentium* painottaa.

Tiivistäen voidaan sanoa, että Vatikaanin toisen kirkolliskokouksen kommuunio-ekklesiologinen paradigmanmuutos käänsi lännen kirkon hierarkkisen pyramidikehityksen ikään kuin päälleen: kirkon elämän ei enää katsota kulminoituvan sen vihittyihin viranhaltijoihin papeista ja piispoista Rooman paaviin, vaan kirkon elämän keskiössä on tässä maailmassa vaeltava ja kilvoitteleva Jumalan pyhä kansa. Tässä käänteisessä pyramidissa huippu on pikemminkin pohjan alapuolella, kaikkein pienimpänä ja vähäpätöisimpänä palvelemassa muita, kuten nykyinen ”Jumalan palvelijoiden palvelija”, paavi Franciscus itse on asian muotoillut.¹⁰

”SYNODAALISUUS”, TYYLILLÄ

Uudistaessaan katolista kirkkoa paavi Franciscus ei ammenna ainoastaan Vatikaani II:n rikkaasta perinnöstä. Hän kantaa itsessään, kaikessa siinä, mitä hän sanoo ja tekee, Latinalaisen Amerikan kulttuurista ja hengellistä perinnettä, jossa koko

8 Ks. Synodality in the Life and Mission of the Church, 24–30.

9 Ks. Synodality in the Life and Mission of the Church, 31–39.

10 Ks. Franciscus 2015.

Jumalan kansan viisautta on jo pitkään osattu arvostaa ja myös käytännössä hyödyntää kirkon elämässä. Tämä tausta antaa paavi Franciscukselle aivan omanlaisensa *tyylin*, jolla on sekä mielenkiintoisia eroavaisuuksia että syväisiä yhteneväisyyksiä hänen edeltäjiinsä Pietarin istuimella.¹¹

Kirkon synodaalisuuttakaan Franciscus ei virkistävasti näe niinkään hallinnollisena kysymyksenä vaan tyylillisenä haasteena: kehotettuaan jo pitkään eri paikalliskirkkoja aloittamaan omia synodaalisia prosessejaan hän kutsui koko maailmanlaajan kirkon yhteiselle synodaaliselle tielle syksystä 2021 alkaen. Synodin ensimmäisessä vaiheessa paikallistasolla selvitettiin kristillisen yhdessä kulkemisen toteutumista (tai ei-toteutumista) kussakin hiippakunnassa. Syksystä 2022 alkaen edetään kohti suurempia eri maanosien kirkollisia edustuksia. Eri kuunteluvaiheiden jälkeen synodin on määrä kokoontua varsinaisiin istuntoihinsa Vatikaaniin kahdessa osassa lokakuussa 2023 ja lokakuussa 2024. Niitä tulee vielä seuraamaan paluu paikallistasolle, synodin hoidelmien paneminen käytäntöön hiippakunnissa ja seurakunnissa eri puolilla maailmaa.

Paavi Franciscus on painottanut usein, etteivät kirkon synodaalisuus yleisesti ja nykyinen synodaalinen prosessi erityisesti ole mitään hallinnollisia reformiohjelmiä tai satunnaisia muotitermejä vaan prosessissa elvytetään kirkon hengellistä kommuunio-olemusta. Johdattaessaan oman hiippakuntansa synodaaliselle tielle syyskuussa 2021 Rooman piispa totesikin omaan maanläheiseen tyyliinsä:

Synodaalisuusteema ei ole kappale jotain kirkko-opin tutkimusta eikä myöskään mikään muotijuttu, slogan tai uusi termi, jota käyttää tai välineellistää tapaamisissamme. Ei! Synodaalisuus ilmaisee kirkon luonteen, sen muodon, sen tyylin, sen mission.¹²

Katolisista nykyteologeista ennen kaikkea saksalais-ranskalainen Christoph Theobald on tullut tunnetuksi tyylin käsitteen lanseeraamisesta kristinuskon ymmärtämiseksi postmodernissa ja postsekulaarissa kontekstissamme.¹³

Vatikaani II:n pastoraalisen painotuksen valossa evankeliumin ikiaikainen sanoma tulisi pukea uuteen, nykyihmisiä puhuttelevaan muotoon sen muuttumattomasta sisällöstä mitään tinkimättä, kuten jo paavi Johannes XXIII esitti kirkolliskokouksen avajaispuheessaan *Gaudet Mater Ecclesia*. Theobaldin mukaan juuri tyylin käsite voisi auttaa ylittämään muodon ja sisällön välisen dikotomian kiinnittämällä huomion siihen, miten muoto ja sisältö ovat aivan olennaisessa yhteydessä toisiinsa. Tyyli syntyy nimenomaan siitä, kun jonkin asian sisäinen sanoma ja sen ulkoinen muoto yhdistyvät ainutlaatuisesti tyyliksi, niin kuin voidaan nähdä jokaisessa todellisessa taideteoksessa ja sen luoneessa taitelijassa.

Theobald erittelee tarkemmin kolme tyylin käsitteen ulottuvuutta.¹⁴ Ensinnäkin tyyli korostaa taideteoksen tai taiteilijan ainutlaatuista yksilöllisyyttä. Todellisen taideteoksen viehätävyyttä (allure) nousee siitä, ettei maailmassa ole mitään aivan samanlaista. Taitelija onnistuu luomaan jotain todella uutta ja persoonallista, joka ei mahdu minkään luokittelun alle. Kuitenkin juuri kaikessa ainutlaatuisuudessaan taideteos onnistuu luomaan vertaansa vailla olevan kohtaamistapahtuman (Begegnungsgeschehen). Tässä tyylin toisessa ulottuvuudessa katselija, kuulija tai lukija tulee itsekin vedetyksi mukaan siihen luomistapahtumaan, jonka kautta taiteilija on tuonut jotain uutta tähän maailmaan. Tyyli tavallaan järjestää maailman uudelleen niin, että sen varsinainen merkitys ja kauneus pääsevät loistamaan kirkkaammin. Kolmanneksi tyylin käsite auttaa siis näkemään, miten muodon ja sisällön ainutlaatuisella tavalla yhdistävässä

11 Faggioli vertaa paavi Franciscusta erityisesti Vatikaani II:n kokoon kutsuneeseen paavi Johannes XXIII:een, kun taas Franciscuksen ja Benedictus XVI:n välillä hän näkee (ehkä liioitellunkin) merkittäviä eroja (ks. Faggioli 2020, 29–41).

12 Franciscus 2021.

13 Ks. etenkin Theobald 2007.

14 Ks. Theobald 2018, 52–53.

luomistapahtumassa on kyse tietystä tavasta elää tässä maailmassa, ”asuttaa” (habiter) sitä.¹⁵ ”Tietystä” tavasta, koska tyylejä on aina monenlaisia. Tyylistä voidaan varsinaisesti puhua vain monikossa, erilaisina tyyleinä.

Tyylin käsitteen teologinen potentiaali konkretisoituu, kun sitä sovelletaan evankeliumiin ja kysytään, millainen on Jeesuksen tyyli, hänen tapansa asuttaa maailmaa.¹⁶ Theobald viittaa Jeesuksen tyyliin ”vieraanvaraisena pyhytenä” (sainteté hospitalière). Nasaretin miehellä, niin kuin etenkin synoptiset evankeliumit hänet esittävät, oli vertaansa vailla oleva kyky päästää irti itsestään ja näin tulla läsnä olevaksi jokaiselle kohtaamalleen ihmiselle, tässä ja nyt.¹⁷ Evankeliumien kertomuksissa Jeesus ei pakota itseään kenellekään, vaan päinvastoin hän luo kohtaamisissaan sellaisen täydellisen vapauden ja pyhyden tilan, jossa jokainen voi itse löytää itsensä (vrt. Luuk. 17:19: ”Nouse ja mene. Uskosi on pelastanut sinut”).

Evankeliumeissa toistuu kohtaaminen, jossa Jeesus on väkijoukon (*okhlos*) ympäröimä mutta kohtaa jonkun, jota kukaan muu ei huomaa, jonkun, joka on unohdettu ja väheksytty. Tälle yksinäiselle – oli se sitten Magdalan Maria, Bartimaiois tai samarialainen nainen – Jeesus tarjoaa sellaisen ainutlaatuisen tilan, jossa hän voi löytää uudelleen itsensä ja astua taas elämän tielle. Jeesuksessa Israelin kansan vuosituhtainen kokemus Jumalasta laupiaana Isänä tuntui tulevan jopa pelottavan todellisella tavalla todeksi. Hänen tyyliinsä asuttaa tätä maailmaa oli niin vertaansa vailla, että hänen kerrotaan säteilleen yliluonnollista voimaa, joka jo vain kosketuksesta paransi ihmisiä (vrt. Mark. 5:30). Aito tyyli, jossa ulkomuoto ja sisältö ovat harmonisessa suhteessa, luo ympärilleen uuden, todellisemman todellisuuden, oli sitten kyse tai-deteoksesta tai elämäntyylisestä.

Theobaldin analyysin mukaan Jeesuksen tyylistä tuli hänen seuraajilleen ”tyyliin tyyli”, tyyli par excellence, se tyyli, jota he pyrkivät omalla elämäntiellään seuraamaan, kukin omalla tyyllillään. Kirkon synodaalisen perusluonteen voidaankin katsoa nousevan Jeesuksen omasta vieraanvaraisen pyhyden tyylistä. Mistä muusta kirkon synodaalisuudessa onkaan varsinaisesti

kyse kuin Jeesuksen tyylin jatkamisesta hänen Hengessään? Ja tietysti, samaan hengenvetoon on heti huokaistava, kuinka puutteellisesti kirkko onkaan Jeesuksen tyylin seuraamisessa onnistunut niiden kahden vuosituhtanen aikana, joina se on historian teillä kulkenut! Jokainen kirkon uudistus onkin alkanut ja aina alkaa kääntymisestä sen alkulähteelle, Jeesuksen Kristuksen omaan tyyliin, josta voi tulla myös minun tyylini, niin kuin kirkon pyhien historia osoittaa.

KOHTI KOLMANNEN VUOSITUHANNEN KIRKKOA

Kääntymys Jeesuksen synodaalisen tyylin puoleen on siis kirkon jatkuva kutsumus. Mikä tekee siitä sitten niin erityisen ajankohtaisen kolmannen vuosituhtanen alussa, kuten paavi Franciscus on esittänyt? Katolisessa teologiassa on jo pitkään yleisesti tunnustettu, että kirkon hallinnon keskittyminen Roomaan ei ole ongelmaton asia, vaan kirkon ensimmäisen vuosituhtanen synodaalisempaa hallintomuotoa olisi syytä elvyttää.¹⁸ Kirkon hallinnon desentralisoiminen on ollut jo vuosikymmeniä katolisella agendalla. Tästä ei siis voi sinällään olla kyse paavi Franciscuksen kutsussa koko kirkon synodaaliseen kääntymykseen.

Nykyinen paavi puhuu usein siitä, miten katolinen kirkko sekä koko ihmiskuntakin elää parhaillaan aikakautta, jossa eivät ainoastaan monet asiat muutu vaan itse aikakausi muuttuu. Hän ei ole tarjonnut yksityiskohtaisia analyyseja siitä, mistä tämä aikakauden muutos (*cambiamento d'epoca*) hänen mukaansa varsinaisesti koostuisi. Valmiiden vastausten sijaan paavi Franciscus kannustaa kirkkoa lukemaan ajan merkkejä ja erottelemaan henkiä avoimella mielellä. Vain

- 15 Tyyli on ”tietyn maailman asuttamisen tavan tunnusmerkki” (*emblème d'une manière d'habiter le monde*), Theobald tiivistää Merleau-Pontyyin viitaten (Theobald 2007, 19).
- 16 Ks. Theobald 2018, 58–63; Theobald 2007, 59–107.
- 17 Theobald 2007, 65: ”– capacité d'apprentissage ou dessaisissement de soi au profit d'une présence à quiconque, ici et maintenant”.
- 18 Ks. esim. Ratzinger 1982, 203–214.

näin Kristuksen Henki voi luoda uutta kirkossa ja johdattaa Jumalan kansaa eteenpäin kohti täyttymystä. Synodaalinen kirkko onkin Franciscuksen mukaan ennen kaikkea kirkko, joka kuuntelee:

Uskova kansa, piispainkollegio, Rooman piispa: yksi kuuntelee muita, ja kaikki kuuntelevat Pyhää Henkeä, ”Totuuden Henkeä” (Joh. 14:17) saadaksemme tietää, mitä hän ”sanoo seurakunnille” (Ilm. 2:7).¹⁹

Teologille muistuu väijäämättä mieleen Karl Rahnerin syvälinen intuitio Vatikaanin toisen kirkolliskokouksen perustavanlaatuisesta paradigmanmuutoksesta kirkon itseymmärryksessä.²⁰ Kirkolliskokouksessa itsekin teologisena asiantuntijana toimineen Rahnerin mukaan siellä otettiin ensimmäiset viralliset askeleet kohti todella maailmanlaajaa kirkkoa (Weltkirche). Katolisen kirkon toimintahorisontti on tietysti alusta alkaen suuntautunut kaikkeen maailmaan Kristuksen lähetyskäskyn mukaisesti (Matt. 28:18–20). Käytännössä kirkon elämää on kuitenkin hallinnut vain yksi tietty, kreikkalais-roomalaisesta kulttuurista nouseva, malli. Vatikaani II:n läpimurto oli Rahnerin mukaan sen tajuamisessa ja tunnustamisessa, että maailmanlaaja kirkko koostuu eri paikalliskirkoista, joilla kaikilla on oma tapansa ja tyyliä elää evankeliumia todeksi.

Rahnerin analyysissä Vatikaani II:n paradigmanmuutosta voi verrata vain varhaiskirkon päätökseen (Jerusalemien synodissa!) vapauttaa pakanakristityt Mooseksen lain seuraamisesta. Tässä valossa Rahner jakaa teologisesti koko kirkkohistorian kolmeen vaiheeseen: (1) alkukirkon lyhyeen juutalais-kristillisyyden vaiheeseen, (2) verrattain pitkään länsimaisen kristikunnan vaiheeseen, (3) vasta hiljattain alkaneeseen globaalin kristinuskon vaiheeseen, johon katolinen kirkkokin alustavasti siirtyi Vatikaani II:n myötä. Todella globaalissa kirkossa mikään yksi kulttuuriperinne ei voi omia Jeesuksen tyyliä itselleen, vaan jokaisen kansan ja kulttuurin tulee itse löytää oma kristillinen tyyli luovassa uskollisuudessa apostoliselle traditiolle.²¹

Rahnerin näky todella maailmanlaajasta katolisesta kirkosta voidaan toki kyseenalaistaa. Hän

itsekin myönsi, että kirkko on vasta pikkuhiljaa alkanut opetella globaalia ja monikulttuurista tyyliä. Vatikaani II:n jälkeiset paavit eivät aina ole olleet suosiollisia kirkon desentralisoimiselle. Euroopan ulkopuolelta tuleva paavi Franciscus on kuitenkin ottanut tehtäväkseen Vatikaani II:n uudistuksen eteenpäin viemisen, etenkin mitä tulee kirkon avautumiseen globaalille nykytodellisuudelle. On hankalaa nähdä, miten katolisen kirkon väistämätöntä ja kauan odotettua moninaistumista voisi enää kokonaan estää. Synodaalisuus on tämän kehityskulun ytimessä.

Miten paavius tulee hahmottumaan globaalissa ja synodaalisesti eteenpäin kulkevassa kirkossa? Aika näyttää, mutta jotain voidaan jo aavistella. Paikalliskirkot tulevat saamaan yhä enemmän päätäntävaltaa ja liikkumatilaa omassa kulttuurikontekstissaan. Asioita päätetään yhä vähemmän ”ylhäältä käsin” Roomasta ja Rooman piispan tehtävä on pikemminkin välittää ”alhaalta käsin” eri paikalliskirkkojen välillä (*pontifex*, ”sillanrakentaja”, kirjaimellisesti!). Toisen vuosituhaten kehitys otetaan kiitollisuudella vastaan lännessä, koska paavin primaatti takaa kirkon ykseyden. Piispat ovat piispoja ja kaitsevat hiippakuntiaan silloin, kun he toimivat *cum et sub Petro*. Mutta samaten Rooman piispa hoitaa virkaansa oikein silloin, kun hän on koko maailmanlaajan Jumalan kansan palvelija ja vahvistaa sitä uskossa Kristukseen. Synodaalisuus on näin yhteinen haaste koko vähitellen muotoutuvalle kolmannen vuosituhaten kirkolle. Ennen kaikkea se on kutsu uudistuneeseen missionaariseen intoon globaalissa perspektiivissä.

19 Franciscus 2015.

20 Rahner 1981.

21 Kristinuskon hellenisoituminen on mahdollista nähdä teologisesti oikeutettuna, jopa kaitsemuksellisenä (vrt. Benedictus XVI 2006), antamatta sille kuitenkaan minkään absoluuttisen mittapuun asemaa. Jeesuksen tyyli on aina rikkaampi ja luovempi kuin mikään yksittäinen kulttuuritraditio voi sisäistää.

Malli maailmanlaajalle, synodaaliselle kirkolle ei näin ole niinkään pyramidi (edes käännteinen sellainen), vaan monitahokas, kuten paavi Franciscus esitti jo ohjelmallisessa *Evangelii gaudium* -kehotuskirjeessään (236). Monitahokas on oleellisesti moninainen, siitä löytyy aina uusia puolia, eikä sitä voi hallita mistään yksittäisestä näkökulmasta. Jokainen monitahokkaan ulottuvuus säilyttää oman ominaislaatunsa ja jokaista niistä tarvitaan, jotta monitahokas voi olla se, mikä se on. Tyylikäs kokonaisuus on todellakin enemmän kuin vain osiensa summa.²²

SYNODAALISEN TIEN ARKHĒGOS JA PÄÄMÄÄRÄ

Synodaalisuusteema tuntuu jakavan katolilaisien mielipiteitä. Jotkut näkevät siinä pitkään kaivatun tilaisuuden kirkon uudistumiselle, jopa tiettyjen, vanhentuneiksi koettujen, opinkohtien muuttamiselle. Toiset vierastavat koko aihetta, koska aistivat siinä kirkolle vieraan mentaliteetin tunkeutumisen kirkkoon itseensä. Yksi asia on joka tapauksessa selvä: kirkon dogmaattista opeutusta ei olla muuttamassa.²³ Meneillään olevassa katolisen kirkon synodaalisessa prosessissa ei ole kyse demokratiasta, jossa enemmistö päättäisi siitä, mikä kirkko on ja miten se elää. Kirkko ei ole kansalaisjärjestö, jolla olisi jokin oma asia ajettavanaan. Synodaalisen prosessin ydin on toisaalla.²⁴

Katolinen kirkko – niin kuin muutkin perinteiset instituutiot – on tällä hetkellä suuressa kriisissä. Maailma muuttuu niin suurella vauhdilla, että kiusaus vetäytyä siilipuolustukseen on yhtä suuri kuin ajan hengen tyyliön mukaileminenkin. Kirkon tulevaisuuden mahdollisuus ja ainutkertainen tilaisuus, *kairos*, on pikemminkin astua rohkeasti sisään nykyiseen, koko ihmiskuntaa koskettavaan, kriisiin.²⁵ Tulevaisuuden haasteet ovat koko ihmiskuntaa koskevia. Ekologinen kriisi ja ihmiskunnan huolestuttava jakaantuminen ovat haasteita, jotka voimme kohdata vain kaikki yhdessä. Maailmanlaajalla kirkolla on tässä suhteessa merkittävä välitystehtävä eri kulttuurien ja kansakuntien välillä.

Kaiken synodaalisuusinnostuksen keskellä ei sovi unohtaa, kuka on kristillisen yhdessä tiellä

kulkemisen varsinainen *arkhēgos*, ”johdattaja”, ja mihin yhteinen tie lopulta suuntautuu (vrt. Ap.t. 5:31).²⁶ Vaikka Jeesuksen tyyli oli aina läsnä tässä ja nyt, se ei kuitenkaan koskaan sulkeutunut mihinkään tiettyyn aikaan ja paikkaan. Kristinuskon suuri ihme onkin, miten erään Nasaretin periferiasta tulleen rakentaja-saarnamiehen elämäntarinasta tuli koko maailmanhistoriaa muokkaava voima, joka edelleen onnistuu inspiroimaan lukemattomia ihmisiä toimimaan hyvyyden ja oikeudenmukaisuuden puolesta. Kuinka kauan Jeesuksen vieraanvarainen pyhyys tulee vielä innostamaan ihmisiä yhteiseen ihmisyyden etsintään? Onko kristinuskon historia ehkä vasta alkuvaiheissaan?

Jeesuksen tyyliä on kuitenkin kyse vieläkin enemmästä. Se kohdistuu lopultakin ikuisuuteen, äärettömyyteen, onhan hän mennyt Isän luokse taivaaseen valmistamaan omilleen asuinsijaa

- 22 Ks. myös synodaalisen prosessin virallinen logo (<https://www.synod.va/en/news/the-official-logo-of-the-synodal-path.html>), jossa monimuotoinen Jumalan kansa vaeltaa eteenpäin Hengen johdatussa, paimen keskellä laumaa, lapset ja nuoret sen eturivissä.
- 23 Kun katolisen kirkon luonnetta ehkä vähemmän tuntevat toimittajat toistuvasti kysyvät paavi Franciscukselta kirkon opin muuttamisesta esimerkiksi suhteessa naispappeuteen tai sukupuolineutraaliin avioliittoon, hänellä on tapana turhautuneen oloisena viitata Katolisen kirkon katekismukseen kuin sanoen: ”Jos teitä kirkon oppi noin paljon kiinnostaa, niin lukekaa sieltä.” Synodaalisuuden hengellisessä uudistumisprosessissa on todellakin kyse jostain muusta kuin opin kirjaimesta.
- 24 Ks. Ratzinger 2000: ”Itse asiassa kirkko, joka on olemassa vain itseään varten, on tarpeeton. Ja ihmiset huomaavat sen heti. Kirkon kriisi – on ’Jumalan kriisi’; se johtuu siitä, että on unohdettu oleellinen. Se, mikä jää jäljelle, on vain taistelu vallasta. Tätä on kuitenkin jo tarpeeksi maailmassa, tätä varten ei tarvita kirkkoa.”
- 25 Ks. Riccardi 2021. Katolilainen kuulee tässä paavi Johannes Paavali II:n kehotuksen kolmannelle vuosituannelle astuvalle ihmiskunnalle: ”Älkää pelätkö!”
- 26 Ks. Benedictus XVI 2010.

(Joh. 14:2). Ikuisuudesta ja äärettömyydestä, saati sitten ”taivaasta”, puhumisesta on tullut varsin kiusallista kristityille itselleenkin. Mutta jos eskatologinen tuonpuoleisen horisontti menetetään, mitä annettavaa kristinuskolla tai muilla uskonnoilla lopultakaan on ihmiskunnalle? Tieteellisteknologisen kehityksen myötä olemme ottaneet haltuunme koko maapallon, jonka tulevaisuus riippuu nyt ratkaisevasti meistä itsestämme. Onko uskonnolla enää mitään relevanssia sekularisaation jälkeisessä maailmassa?

Synodaalisuus, kulkeminen kaikki yhdessä kirkossa ja koko ihmiskunnassa, on vielä kaukainen ideaali, mutta juuri ideaalina se voi inspiroida ja antaa voimaa etsiä yhteyttä. Teologisesti tarkasteltuna synodaalisuus on kuitenkin jo totta yhteiseen eukaristian viettoon kokoontuvassa Jumalan pyhässä kansassa. Siinä kirkko kokee jo todellisesti olevansa ”mitä läheisimmän Jumalalyhteyden ja koko ihmiskunnan ykseyden merkki ja välikkappale” (*Lumen gentium*, 1). Katolisen kirkon meneillään oleva synodaalinen prosessi

voidaan sen oman itseymmärryksen mukaan käsittää oikein vain tässä, tietoisien teologisessa valossa:

Synodaalisuus – on Jumalan kansan eli kirkon erityinen *modus vivendi et operandi*, joka ilmaisee ja toteuttaa konkreettisesti kommuuniolemuksensa, kun se kulkee yhdessä, kun se kokoontuu yhteen ja kun sen kaikki jäsenet osallistuvat aktiivisesti sen lähetystehtävään.²⁷

TL, FM Alpo Penttinen valmistelelee katolisen fundamentaaliteologian alaan kuuluvaa väitöskirjaa Rooman Paavillisessa Gregoriana-yliopistossa.

• alpo.j.penttinen@gmail.com

27 Synodality in the Life and Mission of the Church, 6.

KIRJALLISUUSLUETTELO

Battocchio, Riccardo & Livio Tonello, toim. (2020).

Sinodalità: Dimensione della Chiesa, pratiche nella Chiesa. Sophia / Epistème – Studi e ricerche, 22. Padova: Edizioni Messaggero Padova – Facoltà Teologica dell’Italia Settentrionale.

Benedictus XVI (2006). Glaube, Vernunft und Universität: Erinnerungen und Reflexionen. Aula Magna der Universität Regensburg Dienstag, 12. September 2006. https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/de/speeches/2006/september/documents/hf_ben-xvi_spe_20060912_university-regensburg.html (luettu 1.3.2022).

Benedictus XVI (2010). Omelia del Santo Padre Benedetto XVI all’occasione di una concelebrazione eucaristica con i membri della Pontificia Commissione Biblica. <https://www.vatican.va/>

[content/benedict-xvi/it/homilies/2010/documents/hf_ben-xvi_hom_20100415_pcb.html](https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/homilies/2010/documents/hf_ben-xvi_hom_20100415_pcb.html) (luettu 1.3.2022).

Borghesi, Massimo (2017). *Jorge Mario Bergoglio: Una biografia intellettuale*. Milano: Jaca Book.

Coda, Piero (2018). The Way of the Church in the Third Millennium. *Proche-Orient Chrétien* 68, 316–325.

Faggioli, Massimo (2020). *The Liminal Papacy of Pope Francis: Moving Toward Global Catholicity*. Maryknoll, NY: Orbis.

Franciscus (2015). Discorso del Santo Padre Francesco per la commemorazione del 50° anniversario dell’istituzione del Sinodo dei Vescovi. https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2015/october/documents/papa-francesco_20151017_50-anniversario-sinodo.html (luettu 1.3.2022).

- Franciscus (2021). Discorso del Santo Padre Francesco ai fedeli della diocesi di Roma. <https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2021/september/documents/20210918-fedeli-diocesi-roma.html> (luettu 1.3.2022).
- Ivereich, Austen (2019). *The Wounded Shepherd: Pope Francis and His Struggle to Convert the Catholic Church*. New York, NY: Henry Holt.
- Rahner, Karl (1981). Basic Theological Interpretation of the Second Vatican Council. *Karl Rahner: Theological Investigations XX*. New York, NY: Crossroad, 77–89.
- Ratzinger, Joseph (1982). *Theologische Prinzipienlehre*. München: Wewel.
- Ratzinger, Joseph (2000). Intervento del Cardinale Joseph Ratzinger sull'ecclesiologia della costituzione "Lumen Gentium" al convegno internazionale sull'attuazione del Concilio Ecumenico Vaticano II promosso dal Comitato del Grande Giubileo dell'anno 2000. https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20000227_ratzinger-lumen-gentium_it.html (luettu 1.3.2022).
- Riccardi, Andrea (2021). *La Chiesa brucia: Crisi e futuro del cristianesimo*. Bari – Roma: Laterza.
- Semeraro, Marcello (2020). Sinodalità. *Nuovo Dizionario Teologico Interdisciplinare*. Toim. Oreste Aime et al. Bologna: Edizioni Dehoniane, 653–658.
- Synodality in the Life and Mission of the Church (2018). *International Theological Commission*. https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_20180302_sinodalita_en.html (luettu 1.3.2022).
- Theobald, Christoph (2007). *Le Christianisme comme style: Une manière de faire de la théologie en postmodernité*. Paris: Cerf.
- Theobald, Christoph (2018). *Christentum als Stil: Für ein zeitgemäßes Glaubensverständnis in Europa*. Freiburg: Herder.